

többféle megoldási javaslatot is felvázol, mindegyikben közös a stratégiai gondolkodás mint előremenekülési lehetőség megfogalmazása. *Lados Mihály* 2007-es, „*A településfejlesztés finanszírozási rendszere, pénzügyi szabályozása*” című tanulmánya a megelőző írárok városokat és falvakat tárgyaló nevesített aggregációs szintjéről a települések általános aggregációs szintjére megy vissza. Tanulmánya minden önkormányzat számára hasznos és tanulságos ismereteket nyújt, feltárja a települések fejlesztésekor jelentkező finanszírozási problémákat, a magyar gyakorlatot.

A tanulmányokat követő mellékleteket igen hasznosnak tartom. Az olvasó megismerkedhet a Regionális Tudományos Bizottság tagjaival, válogatott bibliográfiájával, valamint a regionalista köztestületi tagok listáját is olvashatja. Bemutatkozik a

Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT), az Európai Regionális Tudományi Társaság (ERSA), a Regionális Kutatások Társasága (RSA). Ezt követően az MTA Regionális Kutatások Központja (RKK), valamint tudományos intézeteinek bemutatkozása olvasható, melyekből hasznos információkhoz juthatunk az intézetek kutatási profiljairól. Az „*Egyetemi tanszékek és intézetek*” című mellékletben a regionális érdekeltségű hazai felsőoktatási bástyák legfontosabb ismérvei olvashatók. A könyv zárásaként a regionalista folyóiratok, a Falu–Város–Régió, az Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, a Tér és Társadalom, valamint a Területi Statisztika ismerhetők meg.

A 468 oldalas kötet a könyvesboltokban 5400 Ft-ért kapható, az Akadémiai Kiadó honlapján 4251 Ft-os internetes áron megrendelhető.

DR. KÖSZEGFALVI GYÖRGY

Lóczy Lajos Balatonja

Antal Géza, Tóth József, Wilhelm Zoltán (szerk.): A Balatonról, Lóczy Lajos emlékére. Publikon Kiadó, Pécs, 2008

A közelmúltban megjelent kötet 18 tanulmányt tartalmaz, ezek nagy része a Balaton témakörét tárgyalja. Néhány tanulmány közvetlenül nem kapcsolódik a könyv választott témájához. A szerkesztők utólag adtak publikálási lehetőséget néhány szerzőnek, a földrajztudomány jeles művelőinek, többek között Berényi Istvánnak, Frisnyák Sándornak, Gööz Lajosnak. Ezek az írások nem a Balaton témakörével foglalkoznak. (Tárgyuk: a kultúrtáj kutatási kérdései; a kultúrtáj kialakulása és a gazdaság térszerveződése a középkori Magyarországon; a határokkal szétszabdalt „Partium”-régió üzenete.)

A Balaton témakörével foglalkozó tanulmányok – Lóczy Lajos tudományos munkásságát tárgyalva – bemutatják a tó természeti-földrajzi adottságait, táji értékeit, vizsgálják, értékelik a hazánk térszerkeztében betöltött helyét és szerepét. A mű a Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktoriskolája kezdeményezésének és munkájának az eredménye, a témában Balatonfüreden szervezett szakmai konferencián elhangzott előadásokra épül. A szerkesztők két év késéssel tudták csak a könyvet az olvasók elé bocsátani.

A Területi Statisztika szakmai profiljának és irányultságának megfelelően jelen recenzió a Balaton társadalmi-gazdasági helyzetével, a hazai térszerkeztetben betöltött szerepével foglalkozó írások ismertetésére vállalkozik. Mellőzi mindazon írásokat, melyek a tó sajátos természeti-földrajzi adottságait, táji értékeit tárgyalják. Hasonlóképpen nem mutatjuk be azon tanulmányokat, amelyek nem a kötet témájához kapcsolódnak. Tudományos értékük alapján azonban felhívjuk azokra is az olvasók figyelmét.

Mészáros Rezső akadémikus A Balaton és a magyar tudományosság című írásában megállapítja, hogy „olyan természeti kincsről van szó jelen esetben, ami szinte több évszázados hasznosítással bír”. Jogosan teszi fel a kérdést: „ebből a nézőpontból talán különösen érdekes lehet, hogy megfelelő – rettető kifejezéssel élve – megkutatottsággal rendelkez-e?” Vajon „a Balaton a magyar tudományos életben milyen szerepet töltött és tölt be”? Áttekintve Lóczy Lajosnak a Balaton érdekében kifejtett kutatómunkáját, összefoglalóan úgy értékel Mészáros Rezső, hogy a tó természeti értékeit vizsgáló-elemző kutatások „nemzetközi szintűek, és szinte minden tekintetben a magyar tudományosság részét képezik”. A szerző véleménye szerint a társadalmi kérdésekkel kapcsolatos kutatások meglehetősen periferikus jellegűek voltak. „A Balaton-kutatások mind tel-

jesítményükben, mind sokféleségükben lényegesen előrébb helyezkednek el, mint negyedszáz évvel korábban, de az elismertség – úgy tűnik – nem olyan mértékű, mint ami ezt a teljesítményt megilletné.”

Marosi Sándor akadémikus a páratlanul gazdag életutat bejárt Lóczy Lajosnak a Balaton-kutatásokban kimagasló érdemeit, tudományos eredményeit méltatja. Részletesen bemutatja ezen kivételes képességű és szorgalmas tudós szakmai életpályáját, szerepét a Balaton érdekében kifejtett tudományos vállalkozásokban, különösen kiemelve a Balatonvidék geomorfológiai sajátosságainak feltárásában és értelmezésében végzett tevékenységét. Joggal idézi Marosi Sándor a Balaton-kutatás megindulásának 100. évfordulója alkalmából rendezett konferencia állásfoglalását, mely szerint „a maga korában méltán nemzetközi hírű vállalkozás azóta is mintája és felülmúlhatatlan teljesítménye a nagyobb állóvizek tanulmányozásának.”

Tóth József nagyívű tanulmányában a Balaton helyét tárgyalja Magyarország térszerkezetében. „Most pedig egy ritkán taglalt aspektusra irányítjuk a figyelmüket a Balaton-fejlesztés kérdéskörében: a tó térszerkezeti pozíciójára.” Elsőként a tó szerepét vizsgálja a Kárpát-medence térszerkezetében. Megállapítja, hogy a Balaton regionális pozíciója kedvező: a Kárpát-medence nyugati felében, az Adriai-tenger felé vezető stratégiai irányban, a világvárossá fejlődött Budapesthez közel helyezkedik el. A Balaton elhelyezkedését vizsgálva hazánk mai térszerkezetében, kiemeli a tó regionális pozíciójának azt a figyelemre méltó sajátosságát, hogy „a gazdasági-körzet-tervezetek mindegyike „elvágya” a Balatont, tekintet nélkül annak markáns és egységes társadalmi-gazdasági struktúrájára”. A szerző a Dunántúl alapos általános jellemzése keretében bemutatja a Balatoni térszerkezeti egységet. Ezen egységek és a közigazgatás összefüggései kapcsán írja: „A megyék szívós megmaradási szándéka és az Európai Unió regionális elvárásai között öröklődő politika megteremtette – mint annyiszor – a fából vaskarikát: megyékből rakott össze „régiókat”. E hét fejlesztési „régió” révén ismét „helyreállt” a korábbi helyzet: a Balaton három kvázirégió között daraboltatott fel”. Írása zárásaként Tóth József a tó helyével foglalkozik Európa térszerkezetében: „A modern európai dél-nyugat-északkeleti és a tradicionális, de ugyancsak modernizálódott északnyugat-délkeleti tengely úgy metszi egymást a Kárpát-medence, azon belül Magyarország területén, hogy a jövőben erősödő Padánia–Ukraina térszerkezeti vonal a Balaton mentén húzódik”. Ezt a lehetőséget a különösen kedvező térszerkezeti pozícióban lévő Balaton szempontjából ki kell aknázni.

Erdősi Ferenc írásában a Balaton helyét és szerepét vizsgálja az európai és hazai közlekedési térben. A tónak közlekedés szempontjából két alapvető hatása érzékelhető. Az egyik akadály: a dél-nyugat-északkelet irányban 70 km-nél hosszabban elhelyezkedő medrével a tó kitérésre, kerülőre kényszeríti a kereszti irányú szárazföldi közlekedést, arra, hogy „a tavat kereszti irányban vízi járművekkel győzzék le”. A tó másik hatása, a turisztikai/üdülőhely mivoltából adódó vonzerő, amely számos ténnyel által időnként változó arányokban érvényesül hazánkban és külföldön.

A tó helyét az európai térségben közlekedési szempontból vizsgálva a szerző megállapítja, hogy az 1990-es évektől összességében „irányok szerint jóval egyenletesebb lett a Balaton vonzása, bár a nyugati irányultságéredő lényegesen erősebb”. Értékeli a Balaton és a transzeurópai korridorok viszonyát, a tavat közrefogó, elérését lehetővé tevő vasút- és főúthálózat kialakulását. Az M7 autópálya szerepét vizsgálva, annak helytelen nyomvonal-kijelölését bírálja: „Az M7 balatoni szakasza vonalvezetésének megtervezésében a hagyományos gondolkodás érvényesült, amikor a parti üdülőtelepek mellett jelölték ki a nyomvonalat. A tervezők akarva-akaratlanul a fővárosi és külföldi autósok rövidlátó érdekeit képviselték, amikor a közvetlen elérhetőség megteremtésére összpontosítottak, elhanyagolva az autópálya területfejlesztő hatását”. Részletesen foglalkozik a szerző a légi közlekedés szerepének növekedésével és annak várható hatásával a Balaton látogatottságát illetően. Végül az elérhetőséget vizsgálja abból a szempontból, hogy mekkora közlekedési forgalmat bír el a Balaton anélkül, hogy a gazdasági és ökológiai szempontú fenntarthatóság veszélyeztetve lenne.

Csapó Tamás tanulmánya a balatoni települések morfológiai sajátosságait mutatja be. Kiemelten vizsgálja Keszthely és Siófok beépítésének jellegét, funkcionális tagozódását, településszerkezetét. Összegzőként többek között megállapítja: a Balaton-parti városok településmorfológiája, mind a beépítés terén, mind a funkcionális tagozódásban eltér a hazai vidéki városainkra jellemzőktől, és a városok morfológiája több sajátossággal rendelkezik. Az eltérések legfőbb oka a városok domináns idegenforgalmi jellege, az erős nemzetközi vonzással rendelkező turizmus. Bár ezek a városok más központi szerepkörökkel is rendelkeznek, azok szerepe csekély az idegenforgalom túlsúlya mellett (oktatás, kultúra, agrárgazdaság, igazgatás). Részleteiben kiemeli: beépítésük horizontálisan kevésbé zárt; falusias beépítési szerkezetük a központi szerepkörök és a part menti elhelyezkedés következtében más, mint a hazai települések többségében; nagy kiterjedésűek a városi zöld- és

üdülőterületek, a szezonális időszakokban jelen lévő többletnépesség miatt nagyobb az üzletsűrűség stb.

Feltétlenül említést érdemel *Lovász György* rövid terjedelmű, tartalmas tanulmánya a Balaton időszakos vízhiányának okáról. A mindenkori csapadékvízviszonyoknak meghatározó szerepük van a tó vízháztartásának bevételi oldalában (a beömlő felszíni vízfolyások mellett „a Balaton délnyugati medencéjének nagyobb csapadékvétele legfőképpen a Földközi-tenger felől érkező légtömegek, az északi keleti medence csapadékosága pedig elsősorban az Atlanti-óceán északi medencéjében képződött légtömegek jelentősebb befolyása alatt áll”). A szerző hangsúlyozza, hogy „elsősorban nyaraink szárazabbá válása következtében alakulnak a tóban az extrém

alacsony vízállások”. A vízügyi szervek koncepciói alapján bemutatja a vízpótlás lehetőségeit, mint például: medertározók létesítése a Sió-csatornán; vízkimelés a Drávából, vízpótlás a Rábából. A szerző ezen megoldási lehetőségekkel kapcsolatban felhívja a figyelmet arra, hogy ezek veszélyeztetnék a Balaton vízminőségét.

A gondosan szerkesztett, izlées kiállítású kötet a szerkesztők – Antal Géza, Tóth József és Wilhelm Zoltán – lelkiismeretes munkáját, a kiadó igényességét dicséri. Osztva a szerkesztők véleményét, „a sokrétű tartalmú, magas szakmai színvonalú kötetet a Balaton kedvelői, szakemberek és a művelt nagyközönség képviselői egyaránt haszonnal forgathatják.”

DR. KÖSZEGFALVI GYÖRGY

Fontos, de nem elég

Szirmai Viktória (szerk.): A városi versenyképesség társadalmi tényezői. Dialóg–Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009

„Hogyan lehetnek a magyar nagyvárostérségek versenyképesebbek?” – kérdezi a tanulmánykötet bevezetésében Szirmai Viktória. „Sokan teszik fel ezt a kérdést, és sokan sokféle feleletet adnak rá. A feleletek nagyobb része szerint a várostérségi versenyképességnek gazdasági feltételei vannak, alkalmazkodás a piaci viszonyokhoz, a nemzetközi gazdasághoz, annak megfelelő gazdasági szerkezet, fejlett infrastruktúra és vállalkozások, a szükséges munkaerő, vagyis erős városi gazdaság. Szerintünk ez nagyon fontos, de nem elég. A város, a várostérség és a várostérség gazdasága nem lehet erős, elégedett, jólétben, kedvező lakóhelyi körülmények között élő, a saját ügyeik intézésében részt vevő városlakók, vagyis erős várostérségi társadalom nélkül. Ezért a korábbi feleletektől eltérő válaszokra van szükség.” Ezekkel az alapvető fontosságú megállapításokat tartalmazó mondatokkal indítja a szerkesztő ezt a felettébb időszerű, kitüntetett jelentőségű tanulmánykötetet, mely az ez évi könyvnapra jelent meg.

A munka a hazai nagyvárostérségeket vizsgálja sokoldalú megközelítésben, igen gondos, tiszteletre méltó alapoossággal. Konkrétan a budapesti és a hazai nyolc, százezres lakosságszámot meghaladó nagyvárosi térséget – a debrecenit, a miskolcit, a

szegedit, a pécsit, a győrit, a székesfehérvárit, a kecskeméti és a nyíregyházit – veszi górcső alá.

A nagyvárostérségek meghatározó szerepet töltenek be hazánk életében, térszerkezetében, településrendszerében, s – népességszámuk, a bruttó nemzeti össztermékhez való hozzájárulásuk alapján – az anyagi javak termelésében, a szolgáltatásokban. Ezeknek a térségeknek meghatározó szerepük van az infrastruktúra hálózati, létesítményi és intézményi rendszereinek területi elhelyezkedésében, a K+F-tevékenységek, a hazai szellemi potenciál regionális szerkezetében. Mindez összességében kiemeli a közelmúltban folytatott kutatások s azokra épülő tanulmánykötet jelentőségét, értékét tudományos szempontból és a gyakorlatban jól hasznosítható eredményei alapján.

A kötet a „Várostérségek, térbeli társadalmi egyenlőtlenségek és konfliktusok – Az európai versenyképesség térségi társadalmi tényezői” c. kutatás anyagára épül. A munkát a témában jártas, kellő felkészültségű kutatók részvételével, konzorciumi keretben, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési Programok támogatásával végezték 2004 és 2007 között. A kutatás számos módszerre épült: több mint ötezer fő megkérdezésére alapozott reprezentatív kérdőíves adatfelvételre, 108 mélyinterjúra, statisztikai adatbázisok elemzésére. A tanulmánykötet statisztikailag hét nagy fejezetre tagolt. Legmarkánsabb és legterjedelmesebb fejezetei a nagytérségi társadalmi szerkezeti egyenlőtlenségek, a térbeli társadalmi egyen-